

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Ennakkoarvioinnin raamit – HYMY II

Psykologisen tutkimuksen erityispiirteet

Laura Hokkanen, dos

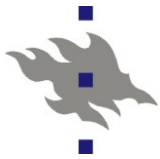
Helsingin yliopisto, Psykologian laitos

Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan eettisen toimikunnan pj

Periaatteita Helsingin yliopistossa

- <http://www.helsinki.fi/tutkimus/etiikka.shtml>
  - Helsingin yliopiston tiede & tutkimus / tutkimusetiikka
- tutkimusetiikka Almassa: <https://alma.helsinki.fi/doclink/51398>
- HUS-piirin eettinen lupamenettely:
www.hus.fi / tutkimus ja opetus
- psykologien tutkimuseettiset periaatteet
<http://www.helsinki.fi/psykologia/tutkimus/eettiset.htm>

Psykologien ammattieettiset säännöt

- Suomen Psykologiliiton ammattieettinen lautakunta
  - Pohjoismaiden psykologien ammattieettiset säännöt 1999
  - Euroopan psykologiliiton Meta Code of Ethics 1995
  - neuvontapuhelin
- www.psyli.fi -> tietoa psykologeista -> psykologin etiikka
- <http://www.psyli.fi/cgi-bin/linnea.pl?document=00010531>
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559 / 1994 säätelee
  - lääkäri, hammaslääkäri, erikoislääkäri, erikoishammaslääkäri
  - proviisorin, **psykologin**, puheterapeutin, ravitsemusterapeutin, farmaseutin, sairaanhoitajan, kättilön, terveydenhoitajan, fysioterapeutin, laboratoriohoitajan, röntgenhoitajan, suuhygienistin, toimintaterapeutin, optikon ja hammasteknikon ammatti

Neljä ammattietiikan pääperiaatetta

- **Yksilön oikeuksien ja arvon kunnioittaminen:** kunnioitus, luottamuksellisuus ja salassapito, tietoon perustuva suostumus ja valinnanvapaus, itsemäärääminen
- **Ammatillinen pätevyys:** eettinen tiedostaminen, pätevyys ja pätevyyden kehittäminen, pätevyyden rajoitukset, menetelmistä johtuvat rajoitukset, ulkoiset rajoitukset
- **Vastuu:** väärinkäytösten / vahinkojen välttäminen, ammattieettisten ongelmien käsittely, jatkuvuus, laajennettu vastuu
- **Ammatillinen riippumattomuus (integriteetti) :** avoimuus ja selkeys, roolikonfliktit ja hyväksikäyttö

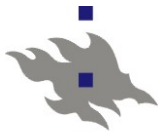
Psykologien tutkimuseettiset periaatteet

- Suomen psykologiliitto ja Suomen psykologinen seura ovat yhdessä laatineen ohjeet psykologien tutkimuseettisiksi periaatteiksi, ja hyväksyneet ne syksyllä 2005.
- <http://www.helsinki.fi/psykologia/tutkimus/eettiset.htm>
- pääperiaatteet samat kuin ammattieettisissä säännöissä

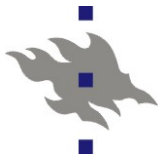
1 Yksilön oikeuksien ja arvon kunnioittaminen

- A. Psykologi kunnioittaa tutkimustyössään jokaisen tutkimushenkilön perusoikeuksia, arvokkuutta ja arvoa.
- B. Psykologi kerää, käsittelee ja julkistaa tutkimusaineistoaan siten, että tutkimushenkilön yksityisyys ja psykologia kohtaan tunnettu luottamus säilyvät.
- C. Psykologi hankkii tutkimushenkilöltä kirjallisena vapaaehtoisen, tietoon perustuvan suostumuksen ennen tutkimukseen ryhtymistä. Suostumusta hankkiessaan psykologi varmistaa, että tutkimushenkilön valinnanvapaus on todellinen. Vain poikkeustapauksissa tietoon perustuvaa suostumusta ei tarvita (esim. rekisteripohjaiset tutkimukset, joukkojen käyttäytymisen havainnointi).

C - tarkennuksia

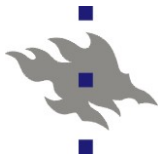
- on varmistuttava siitä että valinnanvapaus on todellinen, mahdolliset riippuvuussuhteet tutkivaan psykologiaan on tunnistettava
- myös laajoissa, tuhansia tutkittavia koskevissa kyselytutkimuksissa suostumusta tutkimukseen on kysyttävä; kyselylomakkeen palauttamista voidaan pitää suostumuksen antamisena mikäli tämä on todettu saatetekstissä etukäteen
- joukkojen havainnointitutkimuksissa, joissa yksittäistä henkilöä koskevia tietoja ei talleteta ja jossa tutkimushenkilöön ei millään tavalla vaikuteta, suostumusta ei tarvitse erikseen pyytää jos tutkittavien oikeudet ole vaarassa tulla loukatuiksi
- jos tutkimuksen onnistumisen edellytys on tavan harhaanjohtaminen esim tietoja salaamalla ei tutkimukseen tule ryhtyä ellei se ole tieteellisesti merkittävä ja tutkittavalle täysin turvallinen; näissä tapauksissa oikeat tiedot on annettava tvalle mahdollisimman pian tutkimuksen jälkeen ja uusi suostumus on pyydettävä

1 Yksilön oikeuksien ja arvon kunnoittaminen -jatkoa

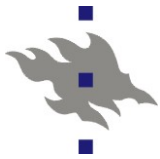
- D. Tutkimushenkilöllä on halutessaan oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa.
- E. Tutkimustilanteen jälkeen psykologi käy tutkimushenkilön kanssa läpi tutkimuksessa mahdollisesti heränneet kysymykset. Tutkimushenkilölle annetaan mahdollisuuksien mukaan tietoa myös tutkimuksen yleisistä tuloksista.
- F. Ennen eläinkokeisiin ryhtymistä psykologi arvioi tutkimuksesta saatavaa hyötyä suhteessa eläimille aiheutuvaan kärsimykseen. Eläinkokeita ei tule tehdä, jos niistä saatava hyöty ei ole merkittävä tai jos on olemassa niille vaihtoehtoinen tapa tutkia samaa asiaa. Eläinkokeita tehdessään psykologi kohtelee eläimiä hyvin ja noudattaa eläinkokeita koskevia lakeja ja säädöksiä

2 Ammatillinen pätevyys

- G. Psykologin pätevyyttä on se, että hänen tieteellinen työnsä täyttää ns. hyvän tieteellisen käytännön vaatimukset.
- H. Psykologin ammattitaitoon kuuluu myös se, että hän osaa arvioida oman osaamisensa riittävyyden tehtävän vaatimukseen nähden. Tämä on tärkeää paitsi tutkimustyössä, myös erilaisissa vertaisarviointitehtävissä.
- I. Psykologi pyrkii aktiivisesti kehittämään tutkimuseettistä tietoisuuttaan.

3. Vastuu

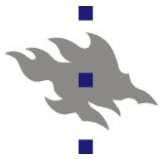
- J. Psykologi tiedostaa vastuun, joka hänellä työnsä vuoksi on suhteessa tutkimushenkilöihin, tiedeyhteisöön, psykologien ammattikuntaan, tutkimuksen rahoittajatahoihin ja yhteiskuntaan. On tärkeää, että psykologi on tietoinen niistä seurauksista, joita hänen toiminnallaan saattaa olla.
- K. Psykologin tulee huolehtia siitä, että tutkimukseen valittuja tutkimusongelmia ja kysymyksen asetteluita valotetaan tavalla, joka tuottaa luotettavaa tietoa ihmisestä psykologisena olentona ja edistää ihmisen elinehtojen ja elämänlaadun kehittymistä.
- L. Psykologi asettaa aina tutkimushenkilön hyvinvoinnin etusijalle tutkimuksessaan. Tutkimusta suunnitellessaan psykologi punnitsee huolellisesti tutkimuksen hyötyjä suhteessa siitä aiheutuviin haittoihin, ja minimoi tutkimukseen liittyvät riskit.

3. Vastuu

-jatkoa

- M. Psykologi toimii rehellisesti ja oikeudenmukaisesti suhteessa tiedeyhteisöön ja psykologien ammattikuntaan. Hän kunnioittaa toisia tutkijoita ja psykologeja sekä näiden omistusoikeutta tehtyyn työhön. Nuorempia tutkijoita tai opiskelijoita ohjatessaan psykologi ei käytä hyväksi näiden riippuvuutta itsestään.
- N. Psykologi osallistuu tarvittaessa tutkimustuloksiaan koskevaan julkiseen keskusteluun. Esiintyessään julkisuudessa psykologi edustaa paitsi omaa, myös psykologien ammattikunnan ja tiedeyhteisön osaamista. Psykologin vastuulla on ilmaista itseään siten, että hänet ymmärretään oikein eikä hän tule antaneeksi harhaanjohtavaa tietoa alastaan.

4. Ammatillinen riippumattomuus, integriteetti

- O. Psykologi tekee oman roolinsa selväksi kaikille tutkimuksessa mukana oleville osapuolille oli kyseessä tutkimushenkilö, tutkijakollega tai tutkimuksen rahoittaja.
- tarkennuksia:
  - rahoituslähteiden, rahoittajien vaikutus otettava huomioon ja oma riippumattomuus pyrittävä turvaamaan; vain sellaista tutkimusta tulee toteuttaa joka on sisällöllisesti mielekäs ja tieteellisesti perusteltu
  - toimeksiannosta tehtävässä tutkimus- selvity ja kehitystyössä tulee tehdä kirjallinen sopimus rahoittajan ja tutkijan velvollisuuksista ja oikeuksista; tulosten julkaisemisesta samoin kuin psykologin omistusoikeudesta kerättävään tutkimusaineistoon on syytä keskustella (julkaisemiseen olisi pyrittävä, joskin toimeksiantajalla päätösvalta)

Lääketieteellistä tutkimusta...

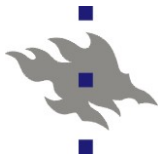
(Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 488 / 1999)

- on tutkimus jossa puututaan ihmisen tai ihmisen alkion taikka sikiön koskemattomuuteen ja jonka tarkoituksena on lisätä tietoa sairauksien syistä, oireista, diagnostiikasta, hoidosta, ehkäisystä tai tautien olemuksesta yleensä (§2)
- johtaa aina lääkäri (§5)
- koskevat hakemukset käsitellään aina sairaanhoitopiirien eettisissä toimikunnissa (Asetus lääketieteellisestä tutkimuksesta 986/1999)
- lakia ei sovelleta kysely- ja haastattelututkimuksiin, pelkästään rekisteritietoja hyödyntävään potilasasiakirjoihin ja tilastoihin perustuvaan tutkimukseen tai psykologisiin tai liikuntatieteellisiin tutkimuksiin taikka eläimillä tehtäviin kokeisiin
  - mutta jos tutkija haluaa tai tutkimusluvan myöntäjä pyytää, voidaan myös näitä käsitellä ko eettisessä toimikunnassa (HUS Tutkijan opas, versio 2.6.2008)

HUS-piirin eettiset toimikunnat

- HUS-piirissä toimii 5 eettistä toimikuntaa
  - sisätautien, kirurgian, lasten ja nuorten sairauksien + psykiatrian, naistentautien + silmä- ja korvatautien + neurologian + neurokirurgian sekä koordinoiva (ml terveet koehenkilöt, perusterveydenhuolto yms)
- Helsingin yliopiston ja HUS:n vuonna 2003 allekirjoittaman yhteistyösopimuksen mukaan HUS:n tutkimuksiin kuuluvat aina ne tutkimukset, joiden kohteena ovat HUS:n potilaat. HUS:n tutkimuslupamenettelyä tulee noudattaa myös kaikissa tutkimuksissa, joissa hyödynnetään HUS:n potilashoittoon kuuluvaa henkilökuntaa, tiloja, laitteita, asiakirjoja, tietojärjestelmiä tai rekistereitä.
(HY:n eettiset ohjeet Almassa 19.4.2007)
- Kaikkien Yhdysvaltain liittovaltion (esim. NIH:n eli National Institutes of Healthin) kokonaan tai osaksi rahoittamien HUS:ssa tai Helsingin yliopistossa tehtävien tutkimusten eettinen käsittely tapahtuu aina HUS:n Koordinoivassa eettisessä toimikunnassa.
(HUS Tutkijan opas, versio 2.6.2008)

Käyttäytymistieteellisen tiedekunnan eettinen toimikunta (käynnistyi 2007)

- pohjana Psykologian laitoksen eettinen tmk, perustettu 1999
- puheenjohtaja, sihteeri ja 8 jäsentä
- maallikkojäsen, lääkärijäsen, opiskelijajäsen, tutkijaedustus psykologian, puhetieteiden ja erityispedagogiikan alalta
- kokoontumisia 2-4 / lukukausi, hakemuksia 10-20 / vuosi

- eettisen toimikunnan lausuntoa haetaan tarpeen mukaan, vapaaehtoisuuteen perustuen
  - tutkimuslupa saattaa edellyttää eettisen toimikunnan lausuntoa
  - julkaisufoorumi saattaa edellyttää eettisen toimikunnan lausuntoa
  - rahoittaja saattaa edellyttää eettisen toimikunnan lausuntoa
  - tutkija itse toivoo eettisen toimikunnan lausuntoa

Työnjako siis selvä?

- lääketieteellinen vs ei-lääketieteellinen
- Jos kyse HUS:in potilaista:
  - akuuttihoitovaihe: interventioiden tulokset, taudin oireet, oireiden haittaavuus...
  - post-akuuttivaihe: kuntoutusmenetelmien vertailu, kuntoutuksen tuloksellisuus...
  - seuranta: 1 vuoden päästä oireet, kuntoutuksen tuloksellisuus...
  - pitkän aikavälin seuranta: 10 vuoden päästä elämänlaatu, töissäselviytyminen...
  - tutkimuksen johtaja siis lääkäri
- HUS:in rekisterit vs lehti-ilmoitus
- HUS:in koneet vs psykologian laitoksen koneet (EEG, ERP)
  - terveitä koehenkilöitä, psykologian tieteenalan kysymyksenasettelut

tutkimussuunnitelman eettisyyden arviointi (suunnitelmasta löydyttävä soveltuvin osin)

- tutkijoiden nimet, vastuuhenkilöt ja yhteystiedot
- tutkimussuunnitelman nimi
- tutkimuksen tarkoitus
- tutkittavien ja verrokkien lukumäärä
- tutkimuksen luonne (avoin/kaksoissokko, poikkileikkaus / seuranta)
- tietosuojakysymykset (papereiden arkistointi, koodin säilytys, tietokantojen sijainti, julkaiseminen, yksittäisen henkilön tunnistamattomuus)
- tutkimusmenetelmät (mittausten kesto- yms yksityiskohdat)
- aikataulu (alkamis- ja loppumispäivämäärät)
- rahoitus
- mahdolliset sivu- tai haittavaikutukset tutkittavalle
- korvaus menetetyistä ajasta tai kuluista (ei palkkaa tai palkkiota)
- muut eettiset näkökulmat

olennaisia asioita suostumusasiakirjoissa

- tiedot tutkimuksen laadusta, tarkoituksesta ja suoritustavasta, ja tutkittavalle varattu aika keskustelulle ennen ja jälkeen
- tiedot koehenkilöön kohdistuvista toimenpiteistä konkreettisesti, tutkimukseen menevä aika, toimenpiteiden tärkeimmät haitat ja riskit
- koehenkilön oikeus keskeyttää tutkimus milloin tahansa ilman perusteluja ja ilman että se vaikuttaa mahdollisiin jatkotoimenpiteisiin
- Tietoon perustuva suostumus tutkimukseen pyydetään joko tutkittavalta tai hänen omaiseltaan, kirjallisena, ja kahtena kappaleena
- tutkimuksen vastuuhenkilöt ja heidän yhteystietonsa selvästi ilmoitettuna tutkittavalle jäävässä materiaalissa
- kielen tulee olla maallikolle ymmärrettävää!